

hy ako aj jej riziko a preto prísne dôverne dľa osvedčených svojich metod prevedú akciu. Urobené súpisy pre pravovernosť podpíšu a opečiatkujú.

Akcia táto je jednou z najzodpovednejších, akú dosiaľ národné výbory vykonávaly. Ide o záchranu slovenských životov. Ide o skrátenie vojny a nášho utrpenia. Neprevedenie tejto akcie znamená naopak predĺženie vojny a nášho utrpenia. Sme preto presvedčení, že národné výbory prevedú aj túto veľkú úlohu zodpovedne.²

J. Š. v. r.
splnomocnenec HŠPH

Dr. M. K.³ v. r.
člen SNR

R. B. v. r.
člen SNR

AÚD KSS Bratislava, čís. príř. 5073/53. Cykl.

[105]

1945, 1. leden. Moskva. — *Návrh na organizaci a na včlenění slovenských jednotek do československé armády, zasláný generálem Píkou hlavnímu veliteli čs. armády a ministru národní obrany čs. vlády do Londýna.*¹

V dobe súčasného pobytu vládného delegáta pre oslobodené územie ministra Františka Němca, politického poradcu vládnej delegácie poslanca Valu, členov delegácie Slovenskej

² Podobnou výzvou proti nucenému evakuácii vysílal jménem Slovenské národní rady v polovině ledna 1945 vysílač „Za slovenskú slobodu“:

„Občania v okresoch okupovaných Nemcami! Čujte veľmi dôležité upozornenie Slovenskej národnej rady.

SNR upozorňuje všetkých občanov v obciach okupovaných Nemcami, že nemecké vojenské úrady predvádzajú za pomoci orgánov Tisovej vlády pred ústupom nemeckého vojska evakuáciu všetkého obyvateľstva.

Nútenou evakuáciou Nemci zamýšľajú na dlhú dobu paralyzovať život v okresoch, oslobodených bratskou Červenou armádou.

SNR i prostredníctvom nášho vysielacza vyzýva všetkých občanov, aby sa za žiadnu cenu nedali evakuovať a ostali na mieste do príchodu Červenej armády.

Keďže Nemci a ich prisluhovači používajú pri evakuácii obyvateľstva aj násilie, treba už predom urobiť všetko, aby naše obyvateľstvo bolo zachránené pred násilnou evakuáciou.

1. Treba obyvateľstvu náležite vysvetliť smysel nemeckej evakuácie a jej zhubné následky pre evakuantov. Osud evakuovaných Slovákov je hrozny. Mnohí zahynuli od hladu a vysilenia už na ceste, mnohí boli zahnaní do Nemecka, kde sú zatváraní do koncentračných táborov. Mužovia sú oddelovaní od žien a detí. Takto evakuanti strácajú nielen všetok majetok, ktorý nemohli vziať so sebou, ale často aj životy.

2. Treba všetkými prostriedkami znemožniť činnosť ľudí, poverených nemeckými vojenskými úradmi alebo Tisovou vládou prevedením evakuácie. Keďže tieto osoby nedajú sa odvrátiť od svojej zločinnej činnosti presvedčovaním, treba použiť i násilie.

3. Treba znemožniť odvezenie obyvateľstva železnicou alebo autami sabotážou transportu.

4. Treba hľadať možnosti, aby obyvateľstvo v prípade nutnosti sa mohlo skrývať v blízkom okolí.

5. V krajnom prípade treba organizovať i ozbrojený odpor proti každému pokusu o násilnú evakuáciu.

SNR vyzýva zvlášť všetkých úradníkov, technikov, lekárov, zverolekárov a vôbec všetkých odborníkov, aby za žiadnu cenu neopustili miesto svojho pobytu, lebo sú nevyhnutne potrební pri obnove života v oslobodených okresoch.

Vzoprieť sa evakuácii všetkými prostriedkami je nielen národnou povinnosťou, ale aj osobným záujmom každého občana.

Sme zmocnení v mene SNR vyhlásiť, že každý občan, kto akoľkoľvek spolupomáha pri evakuácii obyvateľstva, či už dobrovoľne alebo na vyšší rozkaz, ďalej každý občan, ktorý šíri falošné zprávy, aby primäl obyvateľstvom k dobrovoľnej evakuácii, bude sa osobne zodpovedať za svoje činy a bude potrestaný ako vojnový zločinec.

SNR prosí všetkých občanov, aby jednotne a solidárne sa postavili na odpor každému pokusu o nútenú evakuáciu, lebo je to jediná cesta, ako si zachrániť život a majetok.“ [AÚD KSČ Praha, f. 35, a. j. 39, čís. 12.200—12.201. Záznam vysílání z 19. I. 1945].

³ Zřejmě: J. Š. — Jaroslav Šolc, R. B. — Rudolf Blažovský, dr. M. K. — dr. Marun Kvetko.

¹ Text návrhu byl schválen v Moskvě na společné schůzi 1. ledna 1945, jíž se zúčastnili Kl. Gottwald a V.

Kopecký za moskevské vedení KSČ, Fr. Němec a J. Valo za vládní delegaci, delegace SNR (Ursíny, Novomeský, pplk. Vesel), Zd. Fierlinger a gen. Píka.

O průběhu a výsledcích této schůze sdělil Zd. Fierlinger do Londýna v depeši ze dne 1. 1. 1945 toto: „3. Na společné schůzi Němce, Való, delegátů SNR, Píky, Gottwalda a Kopeckého byl podrobně projednán způsob včlenění slovenských jednotek do čs. armády. Jde o otázky, kterým SNR přiřkládá prvotřídní důležitost, přičemž ovšem vždy velmi důsledně a upřímně zdůrazňuje jednotu čs. branné moci. V Londýně se slovenská delegace těchto otázek prý pouze dotkla, jakmile však konstatovala zásadní odpor, přestala o tom jednat, ovšem jsouc rozhodnuta trvat doma na přenesení plné pravomoci MNO na SNR. Z toho hrozilo nebezpečí zásadního těžkého konfliktu v jednom z nejdůležitějších problémů našeho nového státu. Podobného konfliktu je třeba se stůj co stůj vyvarovat, a proto byl také vypracován společný návrh, který odevzdá Píka svou instanční cestou. Jde o návrhy pro přechodnou dobu, které se nedotýkají nikterak jednoty čs. armády. Delegace SNR prohlásila, že jí tyto návrhy stoprocentně vyhovují a že v jejich uskutečnění spatřuje záruku další zdárné spolupráce. Delegace SNR, která hodlá zítra s Němcem a Való odletět, vyslovila v důsledku toho plné uspokojení s výsledky zdejších rozhovorů, jejichž schválení a uskutečnění přísluší samozřejmě Vám a vládě. Zdůrazňují, že návrhy jsou plně podporovány Němcem a Píkou, o čemž Vám též ministr Němec podá zprávy.“ (Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, str. 499.)

Základem společné rezoluce bylo uznání zásady plné rovnoprávnosti českého a slovenského národa a návrhy, směřující k vytváření samostatných slovenských jednotek v rámci čs. armády. Za požadavkem samostatných slovenských jednotek stála jednotně delegace SNR, původně žádající dokonce plné přenesení pravomocí ministerstva národní obrany na SNR.

Představitelé KSČ v této době podporovali návrhy na uplatnění jistého nacionálního principu při vytváření čs. armády v přechodném období, pokud nenarušovaly jednotu armády. Již v průběhu Slovenského národního povstání psal V. Kopecký, člen moskevského vedení KSČ v článku „Z hrdinných slovenských bojů vyrůstá nová československá armáda“ takto: „...odbojné národní branné síly Slováků staly se základem nové domácí československé armády. Celé vojenské útvary slovenské armády v čele se svými velitelstvími a štáby se přeformovaly v útvary československé armády. Pod egidu československé branné moci přešly kompletně celé slovenské divise, celé slovenské pluky a prapory, které dnes stojí v hrdinném boji za slovenskou svobodu, za nové, svobodné Československo, vydobývající si slávu a vydobývající čest nejen slovenskému národu, ale i československé armádě, Československé republice. Tím vším je vtiskován nově se tvořící československé armádě od počátku určitý národnostní ráz. Je jasno, že organismus nové československé armády bude při státní jednotnosti československé armády daleko výrazněji ztělesňovat nacionální složky, než jak tomu bylo u dřívější československé armády. V rámci jednotné československé armády bude muset zůstat zachován slovenský charakter těch vojenských útvarů, které se nyní vyznamenávají v hrdinských bojích na Slovensku. Zásady nacionální rovnoprávnosti bude muset být dbáno i při určování velitelů armádních a na vyšších vojenských místech, jako v novém československém generálním štábu, kde všude vedle Čechů musí být náležitě zastoupeni i Slováci. To vše vyplývá z toho faktu, že nová československá armáda se rodí na Slovensku, v národně osvobozovací boji Slováků, že se rodí jako svazek bojovného bratrství ve společném zápase za svobodné Československo.“ (Československé listy, 15. 9. 1944.)

Pokud šlo o konkrétní návrhy obsažené v rezoluci, nutno je posuzovat z hlediska dané situace, brát je tak, jak byly míněny — jako opatření pro přechodné období, pro určitou etapu národní a demokratické revoluce — a rovněž nevytrhovat jednotlivé dílčí stránky návrhu, vycházet z celkového ducha a zásad, směřujících především k zlidovění armády. Šlo o přechodné období, kdy prakticky vzato, tak jako tak vojenské jednotky na území Slovenska sestávaly ze slovenských branců, důstojníků a poddůstojníků. Ještě trval urputný boj s fašistickým nepřitelem, a proto bylo nutno odklidit z cesty vše, co by bránilo úspěchu mobilizace a nasazení slovenských vojáků na frontě.

Pro budování nové čs. armády na demokratických základech pak byly největším nebezpečím reakční snahy čs. buržoazních představitelů armádních činitelů v Londýně, kteří se nevdávali svých představ o využití armády proti lidu a revoluci. Zabránit jim, aby nasadili do nově vytvořených jednotek na Slovensku své důstojníky, vyškolené v Anglii, to byl významný úspěch. Zvláště když — podle návrhu — měly být slovenské vojenské jednotky zařazeny pod jednotné velení 1. čs. armádního sboru a dosavadní partyzánské útvary zachovány jako celek a použity za základ pro vytvoření armádních útvarů. Benešovské buržoazii se nezdařil pokus o vytvoření kontrarevoluční armády na Slovensku, a přitom nebyl bezvýznamný odpor SNR proti zásahům do její suverénní vládní a výkonné moci na Slovensku. Avšak slovenské jednotky čs. armády se nestaly ani zálohou, ani oporou slovenské buržoazie. Vzhledem k tomu, že v tomto směru nebylo negativních zkušeností, převzali komunisté ustanovení o slovenských armádních útvarech se slovenskou obcovací řečí i do svého návrhu vládního programu (viz dokument čís. 130).

O osudech společného návrhu z 1. 1. 1945 nutno konstatovat, že byl MNO v Londýně — i když s jistými výhradami — přijat a realizován. Podrobnější údaje obsahuje studie Klířova a jím uváděný materiál Vojenského historického archívu. (Za svobodu Československa, III. díl, str. 286—287.)

národnej rady poslanca Ursíniho, L. Novomeského a pplk. Vesela v Moskve, došlo medzi nimi a čs. politickými predstaviteľmi poslancami Gottwaldom a Kopeckým k výmene názorov na riešenie niektorých problémov o budúcom usporiadaní vnútorných vecí, medzi inými tiež vojenských.

Cez Zamini bolo Vám už hlásené, že všetci čs. predstavitelia, ktorí mali možnosť jednať o čs. otázkách s národným komisárom Molotovom a Vyšinským, snažili sa dosiahnuť záruky Sovietskeho sväzu, že na území Slovenska nebude vyhlasovaný nábor dobrovoľníkov do Rudej armády,² aby tak bol čo najviac uplatnený čs. zákon o mobilizačnej povinnosti k výkonu vojenskej služby v čs. armáde.

Pri tom predstavitelia Slovenskej národnej rady zdôrazňovali jednoliatosť Československej republiky a nutnosť vybudovania jednotnej čs. armády, s jednotným velením, event. s budúcim exteritoriálnym dopĺňovaním tak, aby slovenskí branci a dôstojníci vykonávali činnú vojenskú službu i v českých zemiach (a obrátene Češi na Slovensku), čo prispeje k vzájomnému poznávaniu, k utužovaniu myšlienky štátnej jednotnosti a k bratskému splynutiu čsl. vojakov pre úkoly celoštátnej obrany.

Slovenskí i českí politikovia však upozorňujú na súčasnú psychológiu slovenského ľudu, na jeho vyspelosť, na vysokú národnú uvedomelosť a doporučujú predvídať a pripraviť — i v rámci vojenskom — také opatrenia, aby sa Slováč ihneď na počiatku budovania jednotného čs. štátu cítil naprosto rovnoprávnym a rovnocenným občanom Čs. republiky, kde bude plne rešpektovaný národný charakter Slováka-občana a Slováka-vojaka.

Je veľmi pravdepodobné, snáď isté, že Slovenská národná rada bude požadovať, aby zo slovenských brancov boli organizované vojenské útvary so slovenskou služobnou rečou.

Českí politici doporučujú, aby Slovenská národná uvedomelosť a nadšenie z oslobodenia boli podchytené k rýchlemu sústredeniu všetkých síl k boju proti hitlerizmu a aby bol daný praktický dôkaz uznania, že slovenský element je úplne rovnocenný v boji za obnovenie ČSR.

Majúc na zreteli vývin situácie na Podkarpatskej Rusi, ďalej osobné skúsenosti s dobrovoľníkmi zo slovenských partizánov a zajatcov slovenskej armády, doporučujem, aby hlavný veliteľ čs. brannej moci a čs. vláda (resp. MNO) vyšli iniciatívne v ústrety túžbam národne citlivých Slováčkov a povolili organizovať vojenské útvary so slovenskou služobnou rečou v rámci jednotnej čs. armády.

Slovenský vojak, ktorého budeme už zajtra mobilizovať a ktorý musí byť čo najrýchlejšie zaradený na fronte, nesmie mať ani tieň pocitu alebo domnienky, že slovenský jazyk je menejcenný, nespôsobilý pre vojenskú potrebu a ďalej, že sa podriaďuje českým veliteľom. Tým by sme zdeptali jeho sebedomie a jeho tvorčiu vojenskú iniciatívu.

Prakticky vzaté, prvé vojenské jednotky sa budú budovať na oslobodenom území Slovenska výhradne z brancov Slováčkov, z ktorých prevážna väčšina dostala slovenský výcvik v slovenskej armáde podľa cvičebných poriadkov v slovenskej reči. Prevážna väčšina veliteľských kádrov-dôstojníkov a poddôstojníkov — ovláda len slovenské povely a slovenskú vojenskú terminológiu, preto v záujme rýchleho preškolenia, doplnenia a vojenského výcviku podľa modernej sovietskej taktiky a sovietskej výzbroje, je nevyhnutne potrebné, aby v týchto slovenských útvaroch bol ponechaný služobný jazyk slovenský.

Nepatrná časť českých dôstojníkov, ktorí budú k dispozícii pre tieto nové útvary, sa môže rýchle prispôbiť — tj. ovládnuť slovenské povely. Ostatný výkon služby a písomnosti môžu viesť česky. Tak oba jazyky budú rovnocenné. Pokladám tieto prechodné opatrenia za naprosto nutné a ľahko prevediteľné. Rozhodnutie o budúcej mierovej organizácii čs. brannej moci, o služobnej reči, poveloch atď., prislúcha ústavným a zákonodarným činiteľom ČSR.

V závere vyššie uvedeného navrhujem vydať nasledujúce všeobecné smernice:

1. Vojenské útvary čs. brannej moci organizované prevážne z brancov slovenskej národ-

² To byly ovšem zcela zbytečné starosti, neboť Sovětský svaz nejen neměl podobné úmysly, ale odmítal i dobrovolníky, hlásící se na východním Slovensku do řad Rudé armády.

nosti budú označované ako slovenské a budú používať cvičebného poriadku a povelov v slovenskej reči.

2. Ústredným služobným jazykom v služobnom i obcovacom styku sú rovnocenné slovenčina i čeština.

3. Vojenské útvary a vyššie jednotky postavené na Slovensku môžu niesť pomenovania, spojené s tradíciou slovenského národa a udávajúce národný charakter slovenský: napr. peší pluk slovenských partyzánov, del. pluk Štefánikov, pre útvary — a slovenská p. divízia Tatranská, slovenská divízia Bansko-Bystrická atď. pre jej jednotky.

4. Slovenským dôstojníkom, rotmajstrom a poddôstojníkom, pokiaľ sa neprehrešili proti národnej slovenskej dôstojnosti a neboli dobrovoľnými pomocníkmi Nemcov a zradcov, bude ponechaná vojenská hodnosť dosiahnutá v slovenskej armáde. Ohodnotenie previnenia prísluší Slovenskej národnej rade. Návrhy na prevzatie a zaradenie veliteľského sboru bývalej slovenskej armády do čs. armády podáva Slovenská národná rada. Zaradenie českých dôstojníkov do slovenských vojenských útvarov vyžaduje súhlasu Slovenskej národnej rady.

5. Konečná úprava poradia bude prevedená po skončení války v rámci celej čs. brannej moci.

6. V záujme zjednotenia všetkých bojujúcich síl a k využitiu morálnych hodnôt i vojenských skúseností partizánskych skupín, doterajšie partizánske formácie, prápory, pluky, brigády — budú zachované ako celky a budú tvoriť rámec alebo základ pre postavenie odpovedajúceho vojenského útvaru v rámci armádnom. Veliteľské funkcie partizánskych veliteľov majú byť priznané na základe zhodnotenia veliteľských schopností a posúdenia doby úspešného výkonu veliteľskej funkcie v partizánskom oddiele. K zachovaniu bojovej tradície nové útvary, postavené na základe partizánskych oddielov, podržia pôvodné partizánske pomenovanie: Partizánsky pluk J. Žižku a pod.

7. Nové slovenské vojenské útvary a vyššie jednotky budú zaradené pod jednotné velenie čs. voj. síl na východnej fronte, cez ktoré budú podliehať hlavnému veliteľovi čs. brannej moci.

8. Pre nové slovenské útvary čsl. armády so slovenskou služobnou rečou platia všetky predpisy, vojenské poriadky a zákonné ustanovenia, platné pre čsl. brannú moc.

Tento návrh činím v súhlase s vládnym delegátom ministrom Fr. Němcem, veľvyslancom Fierlingerom, členmi Slovenskej národnej rady posl. Ursínym, L. Novomeským, pplk Veselom, členom Štátnej rady poslancom Valom a poslancami Gottwaldom a Kopeckým.

ASNR Bratislava. Zápisnice predsedníctva SNR, 1945, príloha k zápisu 3. zasedání predsedníctva Delegace SNR pro osvobozené území,³ konaného 5. 2. 1945. Průpis. — Též v českém znění Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, Praha 1948, str. 504—508.

[106]

1945, 25. leden. (*Fronta.*) — *Zpráva štábu partyzánského hnutí při Válečné radě 1. ukrajinského frontu Ústřednímu výboru VKS(b) a K. Gottwaldovi a J. Dimitrovovi o partyzánském hnutí na území Československé republiky v době od 1. října 1944 do 20. ledna 1945.*

V souvislosti s nastávající situací na frontách rozhodl Ukrajinský štáb partyzánského hnutí společně s Válečnou radou 1. ukrajinského frontu spojit vedení partyzánského hnutí v Československu a podřídit je štábu partyzánského hnutí při Válečné radě 4. ukrajinského frontu. V důsledku toho končí štáb partyzánského hnutí při 1. ukrajinském frontu svou práci. V sou-

³ Předsednictvo Delegace pro osvobozené území na tomto zasedání projednalo společný návrh, odeslaný Píkou do Londýna, a učinilo na jeho základě další rozhodnutí ve vojenských záležitostech (viz dokument čís. 157).